

Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ*

Ὁ Ἡρόδοτος διηγείται εἰς τὸ πέμπτον βιβλίον τῆς Ἱστορίας του ὅτι εἶδεν ὁ ἴδιος *«Καδμήια γράμματα»* εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἰσμηνίου εἰς Θήβας τῆς Βοιωτίας. Ἦσαν ἐπιγεγραμμένα *«ἐπὶ τρίποσι τρισί»*, καὶ ἦσαν τὰ ἀναθήματα τῶν ἡρώων, οἱ ὅποιοι ἐξοῦσαν πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, σύγχρονος ὁ εἷς τοῦ τεθρυλημένου Οἰδίποδος. Τὰ γράμματα ταῦτα ἦσαν, λέγει, *«τὰ πολλὰ ὅμοια... τοῖσι Ἰωνικοῖσι»*. Ἀποδίδει τὴν εἰσαγωγὴν τῆς γραφῆς εἰς τὸν Φοῖνικα Κάδμον, ὁ ὅποιος κατόκησε τὸ πρῶτον τὴν Βοιωτίαν, ἀλλὰ ἐκεῖθεν ἐξωθούμενος μετὰ τῶν ὁπαδῶν του κατέφυγεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Οὗτοι ἦσαν, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, οἱ πρῶτον διδάξαντες τοὺς Ἕλληνας νὰ γράφουν· *«ἐσήγαγον διδασκάλια ἐς τοὺς Ἕλληνας καὶ δὴ καὶ γράμματα, οὐκ ἔόντα πρὶν Ἑλλῆσι ὥς ἐμοὶ δοκέειν»*.

Ἡξεύρομεν τώρα ὅτι ὁ Ἡρόδοτος εἶχεν ἄδικον ἀπὸ δύο ἀπόψεως. Αἱ ἐπιγραφαὶ τὰς ὁποίας εἶδε πρέπει νὰ ἦσαν πλαστογραφημέναι ἢ ἡδύνατο νὰ τὰς διαβάσῃ καὶ νὰ θεωρήσῃ τὰ γράμματα ὥς «ὅμοια τοῖς Ἰωνικοῖς»· καὶ ἐπίσης ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶχε προηγηθῇ τῶν χρόνων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Αἱ ἀρχαιότεραι διασφωζόμεναι ἐπιγραφαὶ μετ' ἀλφαβητικῆς γραφῆς μολὶς φθάνουν τὸν ὄγδοον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα· οὕτως ἀπίθανος εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἀλφαβήτου πρὶν ἀπὸ τὸν ἑνατον αἰῶνα. Τὸ γεγονός ὅτι προήρχετο τὸ ἀλφάβητον ἀπὸ τὴν Φοινίκην ἐπιβεβαιώνουν τὰ ὀνόματα τῶν γραμμάτων, ἄλφα, βῆτα, γάμμα καὶ τὰ λοιπά, τὰ ὅποια ἐν μὲν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ δὲν ἔχουσι σημασίαν, εἶναι δὲ δανεισμένα ἀπὸ Σημιτικῶν λέξεων· καὶ αἱ ὀλίγαι γνωσταὶ Σημιτικαὶ ἐπιγραφαὶ δεικνύουσιν ὅτι αἱ μορφαὶ τῶν γραμμάτων τοῦ ἐνάτου αἰῶνος εὐθίσκονται πλησιέστερα πρὸς τὰ πλεον ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα.

Πλασταὶ λοιπὸν θὰ ἦσαν αἱ ἐπὶ τῶν τριπόδων ἐπιγραφαί· ἀλλὰ ἡξεύρομεν ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καὶ ἐνωρίτερα ὑπῆρχαν εἰς τὰς Θήβας ἀγγελία ἐπιγεγραμμένα, διότι εὐρέθησαν τοιαῦτα κατὰ τὰς τὸ 1921 ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κεραμοπούλου γενομένης ἀνασκαφῆς. Αὗται δὲν ἦσαν εἰς

* Ὁμιλία γενομένη ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τὴν 24^{ην} Μαΐου 1962.

τὴν ἀλφαβητικὴν, ἀλλὰ τὴν λεγομένην Μινωϊκὴν γραφὴν τοῦ συστήματος Β, καί, καθὼς εἶναι σήμερον γνωστόν, εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ δὲν εἶναι ἀναθήματα μυθικῶν ἡρώων.

Αὕτη ἡ εἰς τὰς Θήβας εὐρεθεῖσα γραφὴ ἦτο ἥδη γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους, διότι ὁμοιάζε σχεδὸν ὁλοσχερῶς μετὰ τὴν γραφὴν ἡ ὁποία ἀνευρέθη τὸ 1900 ὑπὸ τοῦ σερ Ἀρθουρ Ἐβανς εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μίνωος εἰς τὴν Κνωσὸν τῆς Κρήτης. Εἶχεν ἐξιχνιάσει ὁ Ἐβανς εἰς τὴν Κρήτην μερικὰ σημεῖα προϊστορικῆς γραφῆς, τὰ ὁποῖα εἶχε παρατηρήσει εἰς σφραγίδας, ἤρχισε δὲ τὰς ἀνασκαφὰς μετὰ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ εὕρῃ γραπτὰ μνημεῖα. Ἡ ἐπιτυχία του ὑπερέβη καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ὄνειρά του. Μόλις ἤρχισαν αἱ ἀνασκαφαί, ἦλθαν εἰς φῶς πολυάριθμα τεμάχια πηλοῦ φέροντα ἄγνωστα σημεῖα. Τούτων μερικὰ ἦσαν ὀλίγον μαλακὰ καὶ δυσμεταχειρίσιμα, ἀλλὰ τὰ πολλὰ ἦσαν ἡλιοψημμένα καὶ στερεὰ ὥσαν τὰς κεράμους, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἐγένετο καταφανές ὅτι δὲν εἶχαν ψηθῇ ἐπίτηδες. Τυχαίως διεσώθησαν αὐταὶ αἱ πήλιναι πινακίδες τῶν κατεστραμμένων ἀνακτόρων ὑπὸ μεγάλης πυρκαϊᾶς, διότι μόνον εἰς τὸν ἥλιον ἐξηράνθησαν πρὶν ἀποθηκευθῶν. Ἐπομένως διέφεραν ἐντελῶς ἀπὸ τῶν πήλινων πινακίδων τῆς Ἀσσυρίας καὶ ἄλλων εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολὴν τοποθεσιῶν, ὅπου ὅλαι αἱ πινακίδες ἐψήνοντο ἐπίτηδες εἰς τὸν φούρνον διὰ νὰ καθίστανται διαρκεῖς. Μόνῃ ἡ τύχη τῆς πυρκαϊᾶς διέσωσε τὰς πινακίδας τῆς Κνωσοῦ.

Δὲν ἔξαρχεῖ ὁ χρόνος διὰ νὰ διηγηθῶ λεπτομερῶς τὰ συμπεράσματα τοῦ Ἐβανς ὅσον ἀφορᾷ τὰ γεγονότα εἰς τὴν Κρήτην διαρκούσης τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς. Πρέπει ὅμως νὰ συγκεφαλαιώσω τὰ συμπεράσματά του περὶ τῆς Κρητικῆς γραφῆς. Συνεπεία τῶν ἀνασκαφῶν του εἰς Κνωσὸν καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ τῶν ὑπ' ἄλλων διεξαχθεισῶν, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν Ἱταλῶν εἰς Φαιστόν, ἡδύνατο ὁ Ἐβανς νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ὑπαρξίν τριῶν συγγενῶν μὲν, οὐδὲν ἦττον δὲ διακεκριμένων γραφῶν εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν τῆς Κρήτης. Ἡ ἀρχαιότερα, χρονολογημένη ἴσως μέχρι διςχιλία ἔτη πρὸ Χριστοῦ, ὀνομάζεται, κατ' ἀναλογίαν τῆς πλέον ἀρχαίας Αἰγυπτιακῆς γραφῆς, ἱερογλυφικὴ. Τὰ σημεῖα ἀποτελοῦν εἰκονογραφικὰς παραστάσεις ἀντικειμένων. Εἰς τὴν δευτέραν γραφὴν αἱ εἰκόνες αὐταὶ περιορίζονται εἰς γραμμικὰς σκιαγραφίας, ὅθεν ὠνόμασεν ὁ Ἐβανς τὴν γραφὴν γραμμικὴν. Ὁ ἀρχαιότερος τύπος χρονολογούμενος ἴσως ἀπὸ τὸ 1800 ἕως τὸ 1450 π.Χ. ὠνομάσθη Γραμμικὸς Α' ὁ μεταγενέστερος τύπος, Γραμμικὸς Β, εἶχε χρονολογίαν περίπου 1400 π.Χ., καὶ εὐρέθη μόνον εἰς τὴν Κνωσόν.

Ὅλαι αἱ γραφαὶ ἀνεκαλύφθησαν πρῶτα εἰς τὴν Κρήτην, καί, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ὀλίγων ἐνεπιγράφων ἀγγείων εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ἡ γραφὴ ὡς μόνον Κρητικὴ, καὶ τὰ ἀγγεῖα ὡς ἐξαγωγικὰ ἐμπόρια ἀπὸ τῆς Κρήτης. Ἠρχισεν ὁ Ἐβανς τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Κνωσοῦ πιστεύων ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μυκηναϊκῆς τοποθεσίας, δηλαδὴ,

περὶ παραγωγῆς τοῦ ἰδίου πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε κτίσει τὸ ἑξακουστὸν κάστρον τῶν Μυκηνῶν, ἤδη εἴκοσι ἔτη ἑνωρίτερον ἀνασκαφὲν ὑπὸ τοῦ Schliemann. Ἀλλὰ καθὼς ἐπροχώρει τὸ ἔργον ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ τὴν ἀπέραντον διαφορὰν μεταξὺ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν. Ἦνθησεν ἑνωρίτερον εἰς τὴν Κρήτην ὁ πολιτισμὸς, καὶ ἑνωρίτερον ἀπεμαράνθη. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ μόδα τῆς ἐνδυμασίας, ἡ κεραμικὴ καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα τῆς Κρήτης διέφεραν ἀπὸ τῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ὥστε ὁ Ἔβανς ἐπενόησε τὸ ὄνομα Μινωϊκὸν διὰ νὰ ἐκφράξῃ τὴν διαφορὰν ταύτην.

Ἦτο ὅμως φανερὸν ὅτι δὲν ἐξειλίχθησαν ἀπομονωμένοι ὁ Μινωϊκὸς καὶ ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς, ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς κατευθύνσεως τῆς ἐπιρροῆς ἐγίνετο ἀφορμὴ διαφωνίας μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων. Ὁ Ἔβανς ἐπίστευεν ὅτι ἡ Κρῆτη ἐπέτυχε τὴν κυριαρχίαν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος· δὲν παρέδέχετο καμμίαν ἄλλην ἀποψιν. Ἄλλοι ἐπιστήμονες, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ σημειωθῇ ὁ ἀείμνηστος Alan Wace, ἐθεώρουν ὡς πιθανὸν ὅτι εἰς τὴν ὑστάτην φάσιν τοῦλάχιστον τῆς Κνωσοῦ ὑπῆρχαν σημεῖα ἐπιρροῆς προερχομένης ἀπὸ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ τὸ 1939 μία νέα ἀποκάλυψις ἥλλαξε παντελῶς τὴν κατάστασιν. Μία κοινὴ ἑλληνο-ἀμερικανικὴ ἀποστολὴ, διευθυνομένη ὑπὸ τῶν καθηγητῶν Κουρουنيώτη καὶ Μπλέγκεν, ἤρχισε τὴν ἀνασκαφὴν μυκηναϊκῶν ἀνακτόρων πλησίον τῆς Πύλου, καὶ σχεδὸν ἀμέσως οἱ ἀνασκαφεῖς εὗρον πλῆθυσ πινακίδας ἀπαράλλακτους μετὰ τὰς ἐν τῇ Κνωσῷ εὑρεθείσας. Μία ἐπιλογὴ τῶν πινακίδων τούτων ἐκτίθεται εἰς προθήκην τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἐδῶ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Αἱ πινακίδες αὗται τῆς Πύλου ἦσαν ὅχι μόνον γραμμέναι διὰ τῆς αὐτῆς γραφῆς ὡς αἱ Κνώσiai, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν. Τοῦτο ἦτο εὐνόητον ἀπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀμφότεραι αἱ σειραὶ πινακίδων ἐχρησιμοποιοῦν τὰς ἰδίας λέξεις μετὰ τῆς ἰδίας σημασίας, π.χ. διὰ νὰ δείξουν τὸ ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν ἐν τέλει τῆς πινακίδος. Οὕτως ἐγεννήθη ἀπορία σπουδαία· ἄραγε ὁμίλουν καὶ ἡ Κνωσὸς καὶ ἡ Πύλος τὴν Μινωϊκὴν γλῶσσαν; ἢ ἐχρησιμοποιήθη ἡ γλῶσσα τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν Κρήτην; Καὶ ποία τότε ἦτο ἡ γλῶσσα τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος;

Πρέπει νὰ σταματήσω μίαν στιγμὴν διὰ νὰ συζητήσω τὴν χρονολογίαν. Οἱ ἀρχαιολόγοι ἐπεβεβαίωσαν τὴν χρονολογίαν τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνακτόρων τοῦ Νέστορος εἰς τὴν Πύλον περίπου τὸ 1200 π.Χ. καὶ αἱ πινακίδες πρέπει νὰ ἦσαν γεγραμμέναι ὀλίγον πρὸ τῆς καταστροφῆς. Αὐτὴ ἡ χρονολογία εἶναι περίπου ἀκριβής· εἰς ταύτην τὴν ἐποχὴν τὰ μυκηναϊκὰ ἀνάκτορα πάσης τῆς Ἑλλάδος ὑπέστησαν σοβαρὰς ἐπιθέσεις καὶ κατεστράφησαν. Ἡ παραπλησία καταστροφὴ τῆς Κνωσοῦ ἐχρονολογεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἔβανς ὡς γενομένη περίπου τὸ 1400 π.Χ., δηλαδὴ δύο αἰῶνας ἑνωρίτερον τῆς

Πύλου. Ἀλλά βλέπομεν τώρα ὅτι αἱ πινακίδες εἶναι τόσον παραπλήσιαι εἰς ὕψος, εἰς περιεχόμενα, καὶ εἰς γλώσσαν, ὥστε φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἀπίθανον ὅτι ἐγράφησαν εἰς χρόνους τόσον διαφόρους. Οὐδὲν θαυμαστὸν λοιπὸν ἂν προσεπάθησαν ἄλλοι ἐπιστήμονες καὶ δὴ καὶ ὁ καθηγητὴς Palmer τῆς Ὁξφόρδης νὰ προσεγγίσουν τοὺς χρόνους. Ἰσχυρίσθη ὁ Palmer ὅτι ὁ Ἑβανς συνέχυσεν δύο στρώματα εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μίνως καὶ ὅτι αἱ πινακίδες μετὰ γραφῆς τοῦ γραμμικοῦ συστήματος Β ἀνήκουν εἰς τὴν τρίτην ὑστερομινωϊκὴν ἐποχὴν, περίπου τὸ 1150 π.Χ., δηλαδὴ μετὰ τὰς πινακίδας τῆς Πύλου. Πρόωρον θὰ ἦτο νὰ ζητήσωμεν τελικὴν ἀπάντησιν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἀλλὰ σημειῶνω δύο γεγονότα· οἱ ἀρμόδιοι ἀρχαιολόγοι, σχεδὸν ὅλοι, φαίνονται ὅτι ὑποστηρίζουν τὴν ἄποψιν τοῦ Ἑβανς, ὥστε ὁ Palmer δὲν ἐπέτυχεν ἀκόμη νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὀρθότητα τῆς θεωρίας του, ἀλλὰ ὑπεσχέθη νὰ προσαγάγῃ καὶ πλείονας μαρτυρίας. Δεύτερον, τὰ γλωσσολογικὰ τεκμήρια, τὰ μέχρι τώρα ἐπαχθέντα εἶναι ὥς τὸ πολὺ ἀμφισβητήσιμα, ὥστε εἶναι ἐπίσης εὐκόλον νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ Κνωσὸς ἐπρόφθασε τὴν Πύλον καὶ ὅτι εἶχε δίκαιον ὁ Ἑβανς.

Ὁ Σλήμαν, ὅταν ἀνεκάλυψε τοὺς τάφους τοῦ πρώτου περιβόλου εἰς τὰς Μυκῆνας, δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναγγεῖλῃ ὅτι εἶχε προσβλέψῃ εἰς τὰ πρόσωπα Ἑλλήνων βασιλέων. Φιλοτιμία εὐκατανόητος παρώρμησε τοὺς Ἕλληνας τοῦ δεκάτου ἐνάτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος νὰ θεωρήσουν ὡς προγόνους τοὺς μεγαλοπρεπεῖς βασιλεῖς τούτους τοῦ δεκάτου ἔκτου π.Χ. αἰῶνος. Ἀλλὰ ἔλειπε ἡ ἀποφασιστικὴ ἀπόδειξις ὅτι ὁμίλουν οὗτοι τὴν ἐλληνικὴν. Μήπως εἰσέδυσαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Ἑλλάδα μόνον μετὰ τὸ τέλος τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς; Διάφορα ἐπιχειρήματα, μετὰ τὴν ὁποίων ἡ μαρτυρία τοῦ Ὀμήρου, ὑπεστήριξαν τὴν ἄποψιν τοῦ Σλήμαν, ὅτι οἱ Μυκηναῖοι ἦσαν Ἕλληνες. Ἀλλὰ ἐλλείπει ἀποφασιστικῆς ἀποδείξεως ἥτο ἀδύνατον νὰ ἐπιβεβαιωθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν πινακίδων τῆς Πύλου ἦτο ἀναγκαίως ἡ ἐλληνικὴ. Ὅπωςδήποτε ἐνεδέχετο ὅτι ἡ γλῶσσα τῆς καταστιχογραφίας διέφερεν ἀπὸ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης, καθὼς εἰς τὸν μεσαῖωνα τὰ κατὰστιχα Γερμανικῶν βασιλέων ἐγράφησαν εἰς τὴν λατινικὴν. Ἐπομένως διὰ νὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β, δὲν ἠδύνατο κανεὶς νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἡ γλῶσσα ἦτο ἐλληνικὴ.

Ἐπὶ τέλους, διὰ νὰ τελειώσω τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνακαλύψων τῶν κειμένων, τὸ 1950 εὐρέθη ἡ πρώτη πινακὶς εἰς τὰς Μυκῆνας, ὑπὸ Ἕλληνος ἀρχαιολόγου, τοῦ κ. Πέτσα, καὶ ὕστερα ἀνασκαφαί, πραγματοποιούμεναι ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Οὐεῖς καὶ ἄλλων, προσέθεσαν περίπου ἐξήκοντα πινακίδας, πολλὰς ἀπὸ τῶν οἰκῶν ἔξω τῶν Κυκλωπείων τειχῶν. Μόνον τὸ 1960 εὐρέθησαν αἱ πρῶται πινακίδες εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν τὴν περαιτέρω αὐξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πινακίδων ἀπὸ ταύτης καὶ ἄλλων τοποθεσιῶν.

Τὰ ἀριστουργηματικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ Ἑβανς ἦσαν ἡ ἔρευνα τῆς προϊστορικῆς Κρήτης καὶ ἡ ἀναστύλωσις τῶν μεγάλων ἀνακτόρων εἰς Κνωσόν· ἀλλὰ εἶχε μίαν σοβαρὰν ἀπογοήτευσιν. Καίτοι προσπαθήσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη, δὲν ἐπέτυχε τὴν ἀνάγνωσιν τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β' προσέτι ἠμπόδισε τὰς προσπάθειάς ἄλλων διὰ τῆς καθυστερήσεως τῆς δημοσιεύσεως τῶν εὐρημάτων του. Μόνον τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1952, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑβανς, ὁ παλαιὸς φίλος του, ὁ σερ Τζὼν Μάϋρς ἐδημοσίευσεν τὰς πινακίδας τῆς Κνωσοῦ. Καὶ ὅμως δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη ἱκανὰ κείμενα ὥστε νὰ καθιστοῦν δυνατὴν τὴν ἀποκρυπτογράφειν των· διότι τῶν τοιούτων προβλημάτων ἡ λύσις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως πολυαρίθμων κειμένων. Εὐτυχῶς ὀλιγώτερον ἀναβλητικοὶ ἦσαν οἱ Ἀμερικανοί, τῶν ὁποίων ἡ φροντίς ἦτο διὰ τὰς πινακίδας τῆς Πύλου. Ὁ πόλεμος βέβαια ἠμπόδισε μίαν ταχεῖαν δημοσίευσιν, ἀλλὰ ἡ πρώτη καὶ πλέον ἐνδιαφέρουσα σειρὰ ἐγένετο εὐπρόσσιτος τὸ 1951. Μέχρι τότε ἐπιστήμονες καὶ ἐρασιτέχναι εἶχαν εὖρει διασκέδασιν εἰς τὴν μελέτην τοῦ προβλήματος· τώρα ἡδύνατο νὰ ἀρχίσῃ σοβαρὰ μελέτη.

Εἶναι ὀλίγον τολμηρὸν νὰ διεξέλθω τὸν κατάλογον τῶν συνεργατῶν, οἵτινες ἐπεβοήθησαν τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, δεδομένου ὅτι ἀναγκάως θὰ παραλείψω μερικὰ ὀνόματα. Ὁ Ἑβανς ὁ ἴδιος ἔκαμε τὴν πρώτην ἀνάλυσιν τῆς γραφῆς· σημαντικὴν πρόοδον ἐπετέλεσε ὁ Φιλανδὸς ἐπιστήμων Γιόχαννες Σούντβαλ. Ἀκούραστος ἦτο ὁ Ἕλλην Κωνσταντῖνος Κτιστόπουλος εἰς τὴν στατιστικὴν μελέτην τῶν κειμένων. Ὁ Ἀμερικανὸς Ἑμμετ Λ. Μπέννετ ἐπροπαρασκέυασεν τὸν δρόμον διὰ τῆς ἀκριβεστάτης δημοσιεύσεως τῶν πινακίδων τῆς Πύλου, ἤρχισε δὲ ἡ Ἀμερικανὶς Ἀλὶς Κῶμπερ τὴν εὐμέθοδον ἀνάλυσιν τῶν κλίσεων. Ἀλλὰ ἐν ὄνομα ἐπισκιάζει ὅλα τὰ ἄλλα — τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγγλοῦ Μάϊκελ Βέντρικς. Θέλω νὰ σᾶς ἐξηγήσω πολὺ συντόμως ὅ,τι ἔκαμεν ἐκεῖνος, καὶ ἐπὶ τέλους θὰ ἰδῇτε διατὶ τὸ ἔργον του τόσον ἐνδιαφέρει σᾶς, τοὺς σημερινοὺς Ἕλληνας.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους του εἰς τὸ σχολεῖον ὁ Βέντρικς ἀπασχολεῖτο μὲ τὰς ξένας γλώσσας καὶ παραξένους γραφάς. Ἦδη, μαθητὴς δεκατεσσάρων ἐτῶν, ἤκουσε διᾶλειν εἰς Λονδῖνον τοῦ σερ Ἀρθουρ Ἑβανς, καὶ ἀπεφάσισε παραχρῆμα νὰ ἀφιερωθῇ εἰς τὴν λύσιν τοῦ μυστηρίου τούτου. Ἀκόμη μαθητὴς τοῦ σχολείου, ἤρχισε τὴν μελέτην, καὶ εἰς ἡλικίαν δεκαοκτῶ ἐτῶν εἶχε ἀλληλογραφίαν μετὰ παγκοσμίων ἐπιστημόνων καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν ἄρθρῳ εἰς τεχνικὸν περιοδικόν. Ταύτην τὴν ἐργασίαν διέκοψεν ὁ πόλεμος. Στρατολογηθεὶς εἰς τὴν βρετανικὴν ἀεροπορίαν, ὑπηρετήσεως ὡς ἀεροπλοηγὸς βομβαρδιστικοῦ σμήνους. Τελευτήσαντος τοῦ πολέμου, ἐφοίτησε εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν σχολήν, καὶ εἰργάσθη ὡς ἀρχιτέκτων μέχρι τοῦ προώρου θανάτου του, ὅστις ἐπῆλθε συνεπείᾳ αὐτοκινητιστικοῦ δυστυχήματος τὸ 1956. Εἶχεν ὅμως ἀφιερῶσαι τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του εἰς τὴν μελέτην τῆς γραμμικῆς

γραφῆς, καὶ τὸ 1952 ἐξήγγειλε τὸ κατόρθωμά του, εἰς ὁμιλίαν ἐκπεμφθεῖσαν ἐκ τοῦ ραδιοσταθμοῦ τοῦ Λονδίνου.

Ἦκουσα ὁ ἴδιος τὴν ὁμιλίαν ταύτην, διότι πολλὰ ἤδη ἔτη ἐμελετοῦσα τὸ πρόβλημα, καί, ὥς καὶ ὁ Βέντρης, ἀνέμενα τὴν πλήρη δημοσίευσιν τῶν κειμένων πρὶν ἢ προσπαθῆσω νὰ εὗρω τὴν λύσιν. Δὲν μοῦ ἐφαινετο ὅτι ἔπρεπε νὰ βιασθῶ, ἀλλὰ εἶχα ἄδικον. Ἄν εἶχα τότε γνωρίσει τὸν Βέντρης, θὰ κατελάμβανα ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ χάσω οὔτε μίαν στιγμὴν. Διατείνεται ὁ Βέντρης ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν πινακίδων ἦτο ἑλληνικὴ, μία ὑπόθεσις, ὥς ἐξήγησα ἤδη, πειστικῇ. Ἀλλὰ ἀκούων αὐτὸν νὰ ὁμιλῇ, δὲν ἠδυνάμην νὰ κρίνω ἂν ἤξευρε τί λογῆς ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐξήτει.

Καὶ πάλιν πρέπει νὰ σταματήσω διὰ νὰ ἐξηγήσω ὅ,τι θέλω νὰ εἰπῶ. Ἡ σημερινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα ταυτίζεται μετὰ τῆς ἐπὶ Περικλέους ὁμιλουμένης γλώσσης, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ φωνολογία της, ἡ γραμματικὴ της καὶ τὸ λεξιλόγιόν της εἶναι ὄχι μόνον συγγενεῖς ἐκ καταγωγῆς, ἀλλὰ καὶ πολλὰκις ἀναγνωρίζονται ὥς αἱ ἴδιαι. Ἀλλ' ὅμως, ἂν ὁ Περικλῆς εἰσῆρχετο εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην, εἶμαι βέβαιος ὅτι οὔτε ἐκεῖνος θὰ σᾶς ἐκαταλάμβανε, οὔτε σεῖς ἐκεῖνον. Κάθε αἰὼν ἔχει τὸ ἰδίωμά του, καὶ διὰ νὰ σᾶς καταλάβῃ ὁ Περικλῆς, θὰ ἔπρεπε ν' ἀλλάξῃτε τὴν προφοράν, τὴν γραμματικὴν καὶ ἐν μέρει τὰς λέξεις. Οὕτως ἂν θέλωμεν νὰ ἀνακαλύψωμεν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τοῦ δεκάτου τρίτου ἢ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος π.Χ., δὲν πρέπει νὰ τὴν φαντασθῶμεν ὥς ἀπαράλλακτον μετὰ τὴν ἐπὶ Περικλέους Ἀττικὴν ἢ καὶ μετὰ τὴν τοῦ Ὀμήρου. Ἀλλὰ οἱ γλωσσολόγοι εἶχαν, καὶ πρὸ τοῦ χρόνου τῆς ἀναγνώσεως τῆς μυκηναϊκῆς γραφῆς, σχηματίσει κάποιαν ἰδέαν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν, ἀφοῦ εἰς τὴν κλασσικὴν Ἑλλάδα καθεμία πόλις εἶχε τὴν ἰδιαιτέραν διάλεκτον, ἀπὸ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ σκιαγραφήσωμεν τὰς πρωιμοτέρας φράσεις τῆς γλώσσης, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τήρησιν ἀρχαίων.

Ἀπὸ τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων διαλέκτων ἦτο φανερόν ὅτι οἱ Ἀρχάδες τῆς κλασσικῆς περιόδου ὠμιλοῦσαν ἰδιαιτέραν διάλεκτον, ἐντελῶς διαφέρουσαν ἀπὸ τῆς διαλέκτου τῶν πανταχόθεν περικυκλούντων Δωριέων· ἀλλὰ μία παραπλησία διάλεκτος ὠμιλεῖτο ἤδη εἰς τὴν Κύπρον. Ἀδύνατον ἦτο νὰ προῆλθε ἡ κατάστασις αὕτη συνεπείᾳ τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Ἀρχαδῶν· καὶ ἦτο γνωστὸν διὰ τὴν ἀρχαιολογίαν ὅτι οἱ πρῶτοι Ἕλληνες μετεφέρθησαν εἰς τὴν Κύπρον διαρκούσης τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἐπειτα τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ αἱ δύο διαλέκτοι ἦσαν λείψανα τῆς προδωρικῆς γλώσσης τῆς Πελοποννήσου, δηλαδὴ τῆς μυκηναϊκῆς διαλέκτου. Ἐπομένως ἂν ἡ γλῶσσα τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β ἦτο ἑλληνικὴ, θὰ ἔπρεπε νὰ ἦτο Ἀρχαδο-Κυπριακοῦ τύπου, καὶ ἐπίσης πιθανῶς θὰ εἶχε ἀρχαϊσμούς, ἥδη ὑπὸ τῶν δύο διαλέκτων τούτων ἀποβεβλημένους.

Δὲν θὰ ἐφοβούμην τόσον, ἂν ἐδιάβαζα τότε τὰς εἴκοσι σημειώσεις, τὰς

ὁποίας εἶχε γράφει καὶ κυκλοφορήσει ὁ Βέντρις εἰς μικρὸν κύκλον ἐνδιαφερομένων ἐπιστημόνων κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προηγουμένων δύο ἐτῶν. Κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιόδου ταύτης εἶχε πιστεύσει ὅτι ἡ γλῶσσα θὰ ἀποδειχθῇ συγγενὴς τῆς Ἑτρουσκικῆς, τῆς μυστηριώδους γλώσσης τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας, τὴν ὁποίαν ἐθεώρησεν ὁ Ἡρόδοτος ὡς μεταφερθεῖσαν ἐκ τῆς Λυδίας. Ἀλλὰ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἔργου του τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν στιγμήν ὅπου αἱ λέξεις τῆς γραμμικῆς Β ἤρχισαν κατὰ θαυμαστὸν τρόπον νὰ ὁμοιάζωσι μετὰ τῶν ἑλληνικῶν. Ἀπεκάλεσεν ὁ ἴδιος τὴν εἰκοστὴν σημείωσιν, ἡμερομηνίας πρώτης Ἰουνίου 1952, « διασκεδαστικὴν παρέκβασιν », διότι ἀφιερῶθη εἰς τὸ νὰ ἐλέγξῃ ταύτην τὴν θεωρίαν, ὅτι αἱ πινακίδες τόσον τῆς Κνωσοῦ ὅσον καὶ τῆς Πύλου ἐγράφονταν εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Ἀλλὰ κάθε ἄλλο ἢ πεπεισμένος ἦτο περὶ τοῦ ὁρθοῦ τῆς θεωρίας ταύτης, καὶ ἐφρόνει ὅτι ἐν τέλει θ' ἀπεδεικνύετο χιμαιρική.

Ἡ μέθοδος ὅμως τῆς ἀναλύσεως τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη ἦτο καλὴ καὶ λογικὴ. Ἡ φύσις τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β ἦτο φανερά· περιέχει περίπου ἐνενήκοντα σημεῖα χρησιμοποιούμενα διὰ νὰ καταγράφωνται αἱ λέξεις. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι παραπολὺ μεγάλος δι' ἀλφάβητον, ταυτοχρόνως δὲ ἀνίκανος ν' ἀποτελέσῃ ἰδεογραφικὴν γραφήν, οἷον ἡ Κινεζικὴ, εἰς τὴν ὁποίαν κάθε σημεῖον παριστάνει μίαν αὐτοτελὴ λέξιν. Ἐπομένως δέον νὰ εἶναι συλλαβικὴ, δηλαδὴ κάθε σημεῖον παριστάνει μίαν συλλαβὴν. Αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τῆς γραφῆς τῆς Κύπρου εἰς τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν, διότι οἱ Ἕλληνες τῆς μεγαλονήσου ταύτης καθυστέρησαν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸ ἀλφάβητον, συνέχισαν δὲ νὰ γράφωσι μετὰ συλλαβικῆς γραφῆς τὴν ἰδιωματικὴν τῶν διάλεκτον, καὶ ἡ γραφὴ αὕτη ἐδείκνυνεν ἐν μέρει ὁμοιότητα πρὸς τὴν γραμμικὴν Β. Δυστυχῶς, ἂν καὶ ἦτο ἄμεσος ἀπόγονος, φυσικῶς εἶχαν τόσον ἐξελιχθῇ αἱ μορφαὶ τῶν σημείων εἰς τὴν περίοδον ἑπτακοσίων ἐτῶν, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ μαντεύσῃ τις λόγῳ ὁμοιότητος τῶν μορφῶν τὰς ἀξίας πλέον ἢ ἐλαχίστων σημείων. Ἀλλὰ τὸ κυπριακὸν σύστημα παρῆχε παράδειγμα συλλαβικῆς γραφῆς· περιέχει σημεῖα διὰ τὰ πέντε φωνήεντα α, ε, ι, ο, υ (ου), καὶ σημεῖα διὰ κάθε σύμφωνον ἀκολουθούμενον ὑπὸ φωνήεντος, π.χ. κα, κε, κι, κο, κυ καὶ τὰ λοιπά. Ἡ γραμμικὴ Β ἔπρεπε κάπως νὰ ἀποβῇ κατὰ παρόμοιον.

Ἡ δεσποινὶς Κῶμπερ εἶχεν ἤδη δεῖξει ὅτι ἡ γραμμικὴ Β περιεῖχε κλίσεις, καὶ εἰς μίαν κλινομένην γλῶσσα παρουσιάζεται φαινόμενον ἐνδιαφέρον. Ἄν γράφῃ τις τὴν λέξιν «καλὸς» διηρημένην εἰς τὰς δύο συλλαβὰς «κα-λος» καὶ τοιουτοτρόπως καὶ τὸ θηλυκὸν «κα-λη», τότε ἡ πρώτη συλλαβὴ καθεμιᾶς λέξεως θὰ εἶναι ἡ ἴδια· ἀλλὰ θὰ διαφέρωσι αἱ δευτέρα συλλαβαὶ «λος» καὶ «λη», μολοντί περιέχουσι καὶ αἱ δύο τὸ ἴδιον πρῶτον σύμφωνον. Ἄν λοιπὸν εὐρίσκωνται πολλαὶ λέξεις αἱ ὁποῖαι ἀλλάζουσι τὸ τελευταῖον τῶν σημείων κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, εἶναι δυνατόν νὰ κάμῃ τις

κατάλογον ἢ πίνακα εἰς τὸν ὁποῖον κάθε δυὰς σημείων περιέχει τὸ ἴδιον σύμφωνον, ἀλλὰ διάφορα φωνήεντα· καὶ ἐπίσης ἄλλον πίνακα εἰς τὸν ὁποῖον κάθε δυὰς ἔχει τὸ ἴδιον φωνήεν, ἀλλὰ διάφορα σύμφωνα. Συνεπεία ταύτης τῆς μεθόδου καὶ παραπλησίων ἠδυνήθη ὁ Βέντρις νὰ κατασκευάσῃ τὴν λεγομένην « ἔσχάραν », εἰς τὴν ὁποίαν κάθε ὀριζοντία σειρὰ συναθροίζει τὰ σημεῖα τὰ ἔχοντα τὸ ἴδιον σύμφωνον καὶ κάθε κάθετος γραμμὴ τὰ σημεῖα τὰ ἔχοντα τὸ ἴδιον φωνήεν. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχημάτισε τὴν ἐσχάραν, χωρὶς νὰ ξέρῃ τὰς ἀληθινὰς ἀξίας τῶν σημείων, ἀλλὰ μόνον τὴν συγγένειαν τοῦ ἐνὸς μετὰ τοῦ ἄλλου.

Βέβαια δὲν εἶναι δύσκολον νὰ σχηματίσῃ κανεὶς τοιοῦτον πίνακα, ἂν διαθέτῃ ἱκανὰ παραδείγματα· ἡ δυσκολία παρουσιάζεται ἂν μία δυὰς δὲν ἀλλάξῃ παρὰ μόνον μίαν φορὰν. Εἶναι πιθανὸν νὰ γίνουν λάθη, ἂν κάθε ἐξίσωσις δὲν ἐπαναλαμβάνεται πολλὰς φορὰς. Ὁ Βέντρις ἐξηκρίβωσε ὅσον ἦτο δυνατόν κάθε ἐξίσωσιν· ἀλλὰ μερικὰ σημεῖα ἦσαν σχετικῶς σπάνια, ὥστε δὲν εἶχε τεκμήρια διὰ νὰ τὰ τοποθετήσῃ εἰς τὴν ἐσχάραν. Αὕτη ἡ μέθοδος εἶναι ἀξιόπιστος καὶ τελεσφόρος εἰς πᾶν πρόβλημα τοῦ τύπου τούτου, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἂν δὲν ὑπάρχουν πολυάριθμα κείμενα πρὸς ἐξέτασιν.

Ἡ κρίσιμος φάσις ἦλθε τὴν ἀνοιξὶν τοῦ ἔτους 1952, ὅταν εἶχε σχηματίσει τὴν ἐσχάραν ὁ Βέντρις, καὶ ἦτο ἔτοιμος ν' ἀντικαταστήσῃ τὰς ἀληθινὰς ἀξίας. Μίαν νύξιν ἔδιδον τὰ σημεῖα τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο ὅμοια εἰς τὴν γραμμικὴν Β καὶ τὴν κυπριακὴν γραφὴν· ἀλλὰ ἡ μέθοδος αὕτη ἦτο ὀλίγον ἐπικίνδυνος, διότι καὶ ἂν δύο γράμματα ὁμοιάζουσιν παντελῶς, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἰσχυρισθῇ τις ὅτι ἔχουσι τὴν ἰδίαν ἀξίαν εἰς τὰς δύο γραφάς· π.χ. τὸ ἐλληνικὸν Ρ εἰς τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον ἔχει τὴν ἀξίαν τοῦ Π. Ἐπομένως ὁ Βέντρις ἐξήτησεν ἀφετηρίαν ἢ ὁποῖα ὄχι μόνον θὰ ἀπέφευγε τὸ ἐμπόδιον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν ὑποτιθεμένην γλῶσσαν. Ὑπῆρχε εἰς τὰς πινακίδας τῆς Κνωσοῦ μία ὁμάς λέξεων αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται πολλάκις, ἀλλὰ εἰς τὰς πινακίδας Πύλου ποτέ. Ἐμάντευσεν ὁ Βέντρις ὅτι αἱ λέξεις αὗται ἦσαν τοπωνυμῖαι τῆς Κρήτης, διότι δὲν θὰ ἠλπιζε κανεὶς νὰ εὔρῃ ταύτας καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Προσέτι ἐφαίνοντο τὰ ὀνόματα εἰς τρεῖς μορφάς, ἢ μία βραχεῖα, αἱ δύο ἄλλαι μεγαλύτεραι, καὶ αὗται μετὰ κλίσεων, πιθανῶς ἐμφαινουσῶν τὰ γένη. Ἐπομένως ὁ Βέντρις ἐξήτησε λέξεις τὰς ὁποίας ἠδύνато νὰ ἐξισώσῃ μετὰ τῶν γνωστῶν ὀνομάτων τῆς ἀρχαίας Κρήτης - Κνωσός, Ἀμνισός (τὸ λιμάνι τῆς), Φαιστός καὶ τὰ λοιπά. Δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὸ πρῶγμα λεπτομερῶς, ἀλλὰ τὰ ὑποδείγματα τῆς ἐσχάρας τὸν ἐβοήθησαν νὰ διακρίνῃ ταῦτα τὰ ὀνόματα καὶ οὕτω νὰ εὔρῃ τὰς ἀληθινὰς ἀξίας τῶν συχνῶς χρησιμοποιουμένων σημείων εἰς τὴν ἐσχάραν.

Ἐπὶ τέλους κατώρθωσε νὰ ἀποκαλύψῃ τὸν ἥχον μερικῶν λέξεων αἱ

ὅποια δὲν ἦσαν κύρια ὀνόματα. Περιέργον εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι, ὅταν ἀποκρυπτογραφῇται μία ἄγνωστος γραφή, εἶναι δυνατόν νὰ εὔρῃ τις τὴν σημασίαν μιᾶς λέξεως, πρὶν νὰ ξέρῃ τὴν προφορὰν της. Π.χ. ἂν προσεπάθει τις νὰ καταλάβῃ μίαν σύγχρονον γλῶσσαν μετὰ ἀσυνήθους γραφῆς, οἷον ἡ Βιρμανικὴ καὶ ἂν ἠδύνατο νὰ εὔρῃ εἰκονογραφημένην ἐφημερίδα εἰς τὴν Βιρμανικὴν, θὰ ἦτο δυνατόν, μελετώντας τοὺς τίτλους τῶν εἰκόνων, νὰ μάθῃ ποῖαι ἦσαν αἱ λέξεις αἱ ὅποια ἐσήμαιναν τὰ ἀντικείμενα τὰ ἐμφανιζόμενα εἰς τὰς εἰκόνας. Δυστυχῶς δὲν μᾶς ἐβοήθησαν τόσον οἱ Μυκηναῖοι ὥστε νὰ μᾶς παραδώσωσι κάτι ὡσὰν τὸν « Ταχυδρόμον »· ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἔχομεν ὀλίγας εἰκόνας μετὰ τίτλων.

Ἡ αἰτία εἶναι ὅτι ὅταν ἡρίθμουν πράγματα, τοὺς ἤρесе νὰ παραθέτουν μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ μικρὰν εἰκόνα τοῦ ἀριθμουμένου ἀντικειμένου. Δὲν ἔγραφον λοιπὸν « ὁ κ. Α. καὶ ὁ κ. Β. δύο » ἀλλὰ « δύο ἄνδρες » καὶ ἐχάρασσαν, προκειμένου περὶ ἀνδρῶν, μικρὰν εἰκόνα ἀνδρός. Τοιουτοτρόπως καὶ αἱ γυναῖκες, αἱ ὅποια φυσικὰ φοροῦσι φούστας, καὶ ἐπίσης ἄλογα καὶ βόδια καὶ χοίρους καὶ ἄγγεια καὶ ἄρματα, καὶ τὰ λοιπὰ. Δυστυχῶς μερικαὶ τῶν εἰκόνων τόσον ἠπλοποιήθησαν, διότι παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν Μινωϊκῶν, ὥστε μετὰ αἰῶνος δὲν ὁμοιάζαν καθόλου μὲ τὰ ἀντικείμενα τὰ ὅποια παριστοῦν. Καὶ τὰ πράγματα τὰ ὅποια δὲν δύνανται νὰ ἀπεικονισθῶσι, οἷον π.χ. ὁ οἶνος, ἔπρεπε νὰ δηλωθοῦν διὰ αὐθαιρέτου σχεδίου — εἰς τὴν ἀρχὴν πιθανῶς ἄμπελος ἀναρριχωμένη εἰς κάγκελα — ἀλλὰ ἡ σημασία τῶν τοιούτων σημείων δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποκαλυφθῇ πρὶν γίνῃ καταληπτὴ ἡ γραφή. Ὅμως ἱκανὰ σημεία ἦσαν τόσον φανερά, ὥστε ἠδυνήθημεν νὰ γνωρίσωμεν τὰ περιεχόμενα πολλῶν πινακίδων χωρὶς νὰ διαβάσωμεν τὴν γραφήν.

Κάποτε εἶχαμεν μίαν εἰκόνα ἐπανελημμένως συνδυασμένην μετὰ μιᾶς λέξεως εἰς τὸ κείμενον, ὥστε ἠδυνήθημεν νὰ εὔρωμεν τὰ μυκηναϊκὰ ὀνόματα τούτων. Ἄλλων λέξεων τὴν σημασίαν κατέστη δυνατόν νὰ τὴν συμπερανώμεν ἐκ τῆς θέσεώς των εἰς τὸ κείμενον. Π.χ. μία λέξις ἡ ὅποια παρουσιάζετο εἰς τὸ τέλος καταλόγων, ἀκολουθουμένη ὑπὸ ἀριθμοῦ ὁ ὁποῖος ἦτο τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν προηγουμένων ἀριθμῶν ἔπρεπε νὰ σημαίνῃ « τὸ σύνολον ». Τότε ὁ Βέντρις ἠδύνατο νὰ εὔρῃ ἀπὸ τὴν ἐσχάραν του τὴν προφορὰν ταύτης τῆς λέξεως· ἦτο εἰς τὸ ἀρσενικὸν γένος *το - σο*, εἰς τὸ θηλυκὸν *το - σα*. Ὅλοι οἱ ὅποιοι ξεύρουν καὶ ὀλίγον τὴν ἑλληνικὴν θὰ ἐγνώρισαν ἀμέσως « τόσοι, τόσαι ». Ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ τὰς εἶχαν γράψαι Ἕλληνες τὰς πινακίδας αὐτάς;

Τὴ στιγμὴν αὐτὴν, τὴν πρώτην Ἰουνίου 1952, ἔγραψε ὁ Βέντρις τὴν εἰκοστὴν σημείωσιν μὲ τίτλον « Ἀραγε αἱ πινακίδες τῆς Κνωσοῦ καὶ τῆς Πύλου εἶναι γραμμέναι ἑλληνιστί; » Διὰ πρώτην φορὰν ἐσχέφθη σοβαρῶς ταύτην τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, καὶ ἐκτὸς ἐλαχίστων λέξεων αἱ ὅποια ὁμοιάζαν ἐπιπολαίως μετὰ τῶν ἑλληνικῶν, ἐφαίνοντο δυσκολίαι. Ἐνθαρρυν-

τικὸν ἦτο το - σο διὰ « τόσοι » καὶ το - σα διὰ « τόσαι », ἀλλὰ διατὶ εἶχε φύγει τὸ τελευταῖον ἰῶτα ; Εἴχαμεν ἤδη εὕρει τὰ ὀνόματα διὰ ἀγόρια καὶ κορίτσια, προῶγμα εὐκόλον διότι τὰ παιδιὰ μένουν κοντὰ εἰς τὰς μητέρας των. 'Η προφορὰ τῶν ὀνομάτων ἦτο *κο - σο* καὶ *κο - φα* ἦτο δυνατόν τὸ *κο - φα* νὰ εἶναι κόραι ; 'Ηξεύρομεν ὅτι εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας διαλέκτους, ὅπως εἰς τὴν Ἀραδικήν, ἡ λέξις ἦτο « *κόρφαι* » μετὰ τὸ δίγαμμα. Τοιουτοτρόπως δέον νὰ ὑποθέσωμεν τὴν ἔλλειψιν ὅχι μόνον τοῦ τελευταίου ἰῶτα ἀλλὰ καὶ τοῦ ρῶ εἰς τὸ μέσον. Μήπως ἡ γλῶσσα ἦτο ὅχι ἡ ἐλληνικὴ ἀλλὰ κάποια ἄλλη ἡ ὁποία δὲν τῆς ὁμοίαζε παρὰ ὀλίγον ; 'Ο Βέντρις, καθὼς ἔπρεπε, ἔμεινε ἐπιφυλακτικὸς.

Συνέχισε ὅμως τὴν δουλειάν του ἀφοῦ ἐταχυδρόμησε τὴν σημείωσιν. Καὶ εὗρε μετ' ἐκπλήξεως ὅτι ὅσφ περισσοτέρας λέξεις μετέγραφε κατὰ τὰς ἀξίας τῆς ἐσχάρας, τόσφ μᾶλλον ὁμοίαζαν μετὰ τῆς ἐλληνικῆς. Τὴν δεκάτην ὀγδόην 'Ιουνίου κατεπεῖσθη ὅτι εἶχε λύσει τὸ πρόβλημα· ἀλλὰ τότε ἠκολούθησε ἀπογοήτευσις. Εἶχε γράψει μετ' ἐνθουσιασμόν εἰς τὸν φίλον του Μπένετ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἀλλὰ δὲν ἔλαβε ἀπάντησιν — ὁ Μπένετ εἶναι καὶ αὐτὸς ἐπιφυλακτικὸς καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἐκδηλωθῇ ὑπὲρ τῆς θεωρίας. Τὴν εἰκοστὴν ἔκτην 'Ιουνίου ἔγραψε καὶ πάλιν εἰς τὸν Μπένετ μετ' ἀπαισιοδοξίας. « Φαίνεται νὰ εὐρίσκη κανεῖς, ἔγραφε, τόσα καὶ τόσα πράγματα, ἀκόμη ἀκατάληπτα, ὥστε ἀρχίζει νὰ ἀμφιβάλῃ περὶ τοῦ ὅλου συστήματος ». 'Εν τούτοις ὅμως ἐτόλμησε νὰ διακηρύξῃ εἰς τὴν ὁμιλίαν του ἀπὸ τοῦ ραδιοσταθμοῦ τοῦ Λονδίνου τὴν πρώτην 'Ιουλίου, ὅτι εἶχε εὕρει τὸ κλειδί τοῦ προβλήματος.

'Εγὼ ὁ ἴδιος ἤκουσα τὴν ὁμιλίαν μετὰ μεγάλου μὲν ἐνδιαφέροντος, ἐλαχίστης δὲ ἐλπίδος. Τόσας φορὰς εἶχαν διακηρύξει οἱ ἐνθουσιώδεις τὰς λύσεις των· καὶ τόσας φορὰς αἱ ἐλπίδες αὐταὶ ἐδείχθησαν μάταιαι καὶ κακῶς τεθεμελιωμέναι. Δὲν εἶχα τὴν δυνατότητα διὰ νὰ διακρίνω ἂν αὐτὴν τὴν φορὰν τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν ἱκανοποιητικά. 'Επῆγα ἀμέσως νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν σὲρ Τζῶν Μάυρς, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο ὅχι μακρὰν ἀπὸ τὸ σπίτι μου εἰς τὴν 'Οξφόρδην. Εἶχε τότε ἤδη περάσει τὰ ὀγδοήκοντα ἔτη, ἀλλὰ ὡς ἐκδότης τῶν κειμένων τῆς Κνωσοῦ πιθανῶς ἤξερε τὴν γραμμικὴν Β καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον. 'Εκεῖνος οὔτε κατεδίκασε οὔτε ἐπῆνεσε τὸ ἔργον τοῦ Βέντρις, διότι, εἶπε, ἂν ἡ γλῶσσα ἦτο πράγματι ἐλληνικὴ, μόνον οἱ ἀρμόδιοι ἐπιστήμονες οὔτινες ἐγνώριζον τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης ἠδύναντο νὰ κρίνωσι· ἦτο ὁ ἴδιος ἀρχαιολόγος καὶ ἱστορικὸς χωρὶς τὴν ἀναγκαίαν γλωσσικὴν πεῖραν. Οὕτω ἐπαρουσιάζετο ἡ εὐκαιρία μου, διότι ἐγὼ ὅχι μόνον ἐγνώρισα τὸ πρόβλημα, ἀλλὰ εἶχα μελετήσῃ τὴν γλωσσολογίαν, καὶ ἰδιαίτερος τὰς ἀρχαίας ἐλληνικὰς διαλέκτους. 'Επομένως ἐγὼ, ὅπως ἐλάχιστοι καθηγηταὶ τῆς ἐλληνικῆς, καθὼς, ἂν μοῦ ἐπιτρέπετε νὰ τὸ εἴπω, ἐλάχιστοι τῶν σημερινῶν 'Ελλήνων, ἤξερα τί εἶδος ἐλληνικῆς ἔπρεπε νὰ εὕρῃ τις εἰς τὸν δέκατον τρίτον π.Χ. αἰῶνα.

Μοῦ ἔδωσε ὁ Μάυρς ἀντίγραφον τῆς ἐσχάρας τοῦ Βέντρης, καὶ ἐπιστρέφοντας εἰς τὸ σπίτι μου ἤρχισα νὰ τὴν ἐξετάζω. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἦτο δύσκολον νὰ συνηθίσω τὰς ἑλλειπτεῖς μορφὰς τῶν λέξεων, ἀλλὰ βαθμὴδὸν εὗρον καὶ ἐγὼ μίαν εἰκοσάδα ἑλληνικῶν λέξεων αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο πιθαναί, ληφθέντων ὑπ' ὄψιν τῶν συμφραζομένων. Εἶπα τοῦ Μάυρς ὅτι ἐπίστευσα ὅτι ἐπλησίαζε ἡ λύσις, καὶ ἐκεῖνος μὲ συνέστησε εἰς τὸν Βέντρης.

Τὸ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μοῦ ἐφαίνετο πολὺ ἐνθαρρυντικὸν ἦτο τὸ ὅτι ἡδυνάμην ὁ ἴδιος νὰ προχωρήσω ὀλίγον. Εὗρον διὰ τὸν ἑαυτὸν μου ἄλλας ἀξίας αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Βέντρης. Τοῦ ἔγραψα διὰ νὰ τὰς προτείνω, ἀλλὰ ἡ ἐπιστολή μου διεσταυρώθη εἰς τὸ ταχυδρομεῖον μὲ ἰδικὴν του ἐπιστολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρότεινε καὶ αὐτὸς μερικὰς τῶν αὐτῶν ἀξιῶν. Τοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν ἡ σύμπτωσις αὕτη· καὶ κάποιαι ἀξίαι τὰς ὁποίας ἐπρότεινα δὲν ἐπαρουσιάζοντο εἰς τὸν νέον κατάλογον τοῦ Βέντρης. Πράγματι ἀπεδείχθησαν αἱ ἀξίαι αὗται ὡς ἀληθεῖς, ὥστε εἶχα ἤδη σωστὰ τεκμήρια ὅτι τὸ σύστημα ἐπῆγαινε καλῶς, διότι, ἂν ἦτο ὀλοσχερῶς ἀπατηλόν, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ συνεχίσῃ τις τὴν κατασκευὴν εἰς τὰ προητοιμασμένα θεμέλια. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐφάνη ἔλεγχος ἐκπληκτικός. Μία σπασμένη πινακίδα ἀπὸ τὴν Κνωσὸν περιέχουσα δύο γραμμὰς ἀνέφερε εἰς τὴν πρώτην τὸ θεῖον ὄνομα «*Ἀθάνα πότνια*», τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει ἀμέσως τὸ ὁμηρικὸν «*πότνι Ἀθηναίη*». Ἡ δευτέρα γραμμὴ ἤρχιζε διὰ τοῦ ὀνόματος «*Ἐννάλιος*», δηλαδὴ ὁ θεὸς τοῦ πολέμου, καὶ συνέχιζε μὲ «*ΠαῖαΦων*» ἦτοι Παιάν, δηλαδὴ τὸ ὄνομα τὸ ὕστερον συνδεδεμένον μὲ τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ ἐν τέλει «*Ποσειδάων*», ὁ Ποσειδῶν εἰς τὴν ὁμηρικὴν μορφήν. Ἄραγε σύμπτωσις ἦτο ἡ ἀποκάλυψις τεσσάρων θείων ὀνομάτων εἰς μίαν πινακίδα; πολλοῦ γε δεῖ. Ἄν εὐρίσκοντο διεσπαρμένα εἰς τέσσαρας πινακίδας θὰ ἦτο ὀλιγώτερον πειστικόν, ἀλλὰ ὅταν εὐρίσκωμεν ὁμάδα λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουσιν ὅλοι εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν, τοῦτο δύναται νὰ μᾶς ἐνθαρρύνῃ ὅτι ἐνετύχουμεν τὴν ἀλήθειαν.

Ἐν ἄλλο πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μοῦ ἐφαίνετο πειστικόν ἦτο τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ ἀξίαι αἱ δεδομένα εἰς τὰ σημεῖα ἐσημείωσαν καὶ ἄλλας ἑλληνικὰς λέξεις ὅταν μετετέθησαν εἰς ἄλλην σειράν. Ἄν ἔχετε ἀρκετὰ κείμενα, καὶ ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀποκρυπτογραφήσεως ἐξαρτᾶται πάντοτε ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν ἀρκετῶν κειμένων, θὰ εἴρητε ὅτι μερικὰ σημεῖα διευθετούμενα εἰς ἄλλην τάξιν θὰ παραστήσωσιν ἄλλας λέξεις. Π.χ. ἡ λέξις *ko·wo*, δηλαδὴ «*κόρφος*» ἀγόρι, ἂν ἀντιστραφῇ γίνεται *wo·ko*, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ δεύτερον μέλος πολυαριθμῶν συνθέτων μετὰ τῆς καταλήξεως «*-οργός*», οἷον *χρυσοφοργός* διὰ τὸ *χρυσουργός*. Οὕτως ὅλα τὰ σημεῖα τὰ ὁποῖα ἐπανέρχονται συχνά, ἂν διευθετοῦνται εἰς ἄλλας σειρὰς παριστάνουσι διαφόρους ἑλληνικὰς λέξεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ συμβῇ ἂν αἱ ἀξίαι ἐξελέχθησαν αὐθαίρετως.

Ἐπίσης ἀποφασιστικὴ ἦτο ἡ ἀποκάλυψις τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς μερικὰ

κείμενα ὑπῆρχον εἰκόνες μὲ τὰ ὀνόματά των γραμμένα εἰς τὴν συλλαβικὴν γραφήν. Οὕτως μία εἰκὼν ἡ ὁποία παριστάνει, ὅπως συνεφώνησαν ὁμοφώνως ὅλοι, εἰδὸς τι σπαθιοῦ, εἶχεν ὡς τίτλον τὴν ὁμηρικὴν λέξιν «*φάσγαν*», καὶ τὴν εἰκόνα ἐνὸς διώτου ἀγγείου συνόδευε ἡ λέξις «*ἀμφιφορῆς*» δηλαδὴ ἀμφορεῖς εἰς τὴν ὁμηρικὴν μορφήν. Οὕτω ἐντὸς ὀλίγου κατεπέσθημεν ὑπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων ὥστε ἐγράψαμεν μακρὸν ἄρθρον εἰς ἐπιστημονικὸν περιοδικόν, ὑποστηρίζοντες ὅτι αἱ πινακίδες μετὰ τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β περιεῖχαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ὑπελογίζομεν ὅτι θὰ ἐχρεάζοντο πολλὰ ἔτη, διὰ νὰ πείσωμεν τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, ὅτι εἴχαμεν εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ ἐνῶ τὸ ἄρθρον μας ἦδη ἐτυπογραφεῖτο, ἡ κατάστασις ἥλλαξε κατὰ δραματικὸν τρόπον.

Ἐπανερχόμεθα καὶ πάλιν εἰς αὐτὸν τὸν κρίσιμον μῆνα τοῦ Ἰουνίου 1952. Ὁ καθηγητὴς Μπλέγκεν εἶχε ἀρχίσει τὴν ἀνασκαφὴν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Νέστορος εἰς τὴν Πύλον τὸ 1939, ἀλλὰ ὁ πόλεμος διέκοψε τὴν δουλειάν καὶ μόνον δεκατέσσαρα ἔτη ὕστερον ἠδύνατο νὰ τὴν ἐπαναλάβῃ. Εἰς τὸν ἴδιον μῆνα κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Βέντρις ἔγραψε τὴν τελευταίαν σημείωσιν, οἱ ἀνασκαφεῖς τῆς Πύλου ἤρχισαν νὰ ἀνευρίσκουν πινακίδας. Τὴν τετάρτην Ἰουνίου ἀνευρέθη μὲγάλο θραῦσμα, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἕξ ἡμέρας ἐν ἄλλο, τὸ ὁποῖον, μολονότι τὸ γεγονός ἦτο τότε ἄγνωστον, ἀπετέλει μέρος τῆς ἰδίας πινακίδος. Ὅταν εὐρέθησαν αἱ πινακίδες ἦσαν κεκαλυμμέναι ὑπὸ χονδροῦ στρώματος ἀσβέστου, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναγνωσθῶσι. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἀνασκαφῆς μετεφέρθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐνεπιστεύθησαν εἰς χεῖρας ἐμπείρου τεχνίτου εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, διὰ νὰ καθαρισθῶσι καὶ ἐνωθῶσι τὰ θραύσματα. Μόνον τὴν ἀνοιξὶν τοῦ προσεχοῦς ἔτους ἤρχισε ὁ κ. Μπλέγκεν τὴν μελέτην τῶν νέων εὐρημάτων του, καὶ τότε διέθετε ἀντίτυπον τῶν δοκιμίων τοῦ ἔτι ἀδημοσιεύτου ἁρθρου μας. Ἐντὸς ὀλίγου εὑρε μὲγάλην πινακίδα ἡ ὁποία ἔδειξε εἰκόνας ἀγγείων διαφόρων τύπων. Τὸ πρῶτον ἦτο λεκάνη μετὰ τριῶν ποδῶν ἀκολουθοῦντος τοῦ ἀριθμοῦ δύο. Ἦρχισε νὰ μεταγράφῃ τὸ κεῖμενον κατὰ τὰς ἀξίας μας τῶν σημείων, καὶ καταπληκτικῶς ἡ πρώτη λέξις ἐφαίνετο ὡς *τι-ρι-πο-δε*, τρίποδε δυϊκῶς· εἰς τρίπους εἶχε τὴν κατάλληλον λέξιν *τι-ρι-πο* δηλαδὴ τρίπος. Ἐπειτα πρὸς τὸ τέλος ὑπῆρχε σειρὰ πέντε ἀγγείων, ὅλων ὁμοίου σχήματος, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα διεκρίνοντο μετὰ τῶν μὲ τὸ νὰ ἔχουσι τέσσαρας, τρεῖς ἢ καμμίαν λαβὴν. Τὸ ἀγγεῖον ὠνομάζετο *δί-πα*, βέβαια τὸ ὁμηρικὸν *δέπας*, καὶ ὅπου ὑπῆρχον τέσσαρες λαβαὶ ἐφαίνετο τὸ ἐπίθετον *quetrōwes* ἦτοι εἰς τὴν κλασσικὴν μορφήν «*τετροῦδες*» ὅπου ὑπῆρχον τρεῖς λαβαί, *τριῶφες*· χωρὶς λαβὰς *ἀνώφες*. Μία τόσον στενὴ σχέσις μετὰ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λέξεων ἦτο ἀδύνατον νὰ ὠφείλετο εἰς σύμπτωσιν ἢ νὰ ἦτο τυχαία· καὶ αἱ ἡμερομηνίαι τὰς ὁποίας προσεκτικῶς ἀνέφερα θὰ δείξωσι ὅτι ἦτο ἐντελὸς ἀδύνατον ὁ Βέντρις νὰ εἶχε ἰδῇ ταύτην τὴν πινακίδα, ὅταν πρῶτον ἔδωκε τὰς ἀξίας τῶν σημείων,

καθὼς ἔχουν ἰσχυρισθῇ οἱ ἀντίπαλοί του. Δὲν ἀπαιτεῖται παρὰ ὀλίγων μόνον λεπτῶν ἀπροκατάληπτος μελέτη διὰ νὰ πεισθῇ κανεὶς ὅτι ἡ πινακὶς αὕτη ἀποτελεῖ τὴν τρανὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀποκρυπτογραφήσεως. Αὐτὸ τὸ ἔγγραφον ἔχει σήμερον ἔντιμον θῆσιν εἰς τὸ Μουσεῖον. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες δέον νὰ σέβωνται τὸ κομμάτι αὐτὸ τοῦ μαυρισμένου πηλοῦ, διότι αὐτὸ κατ' ἔξοχὴν ἔπεισε τὸν κόσμον ὅτι οἱ δημιουργήσαντες τὸν μυκηναϊκὸν πολιτισμὸν ἦσαν Ἕλληνες.

Ἀλλὰ συνέχισαν νὰ παρουσιάζωνται ἄλλα τεκμήρια. Θὰ ἀναφέρω μόνον δύο. Τὸ 1955 τὴν ἀνοιξιν ἐδόυλεον εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἡρακλείου ὅταν ὁ διευθυντής, ὁ κ. Πλάτων, μοῦ ἔδειξε μερικoὺς δίσκους γεμάτους θραύσματα ἐνεπιγράφων πινακίδων ἀπὸ τῆς Κνωσοῦ, τοὺς ὁποίους εἶχε εὑρεῖ εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Μουσείου. Ἀνάμεσα εἰς τὰ θραύσματα ἀνεκάλυψε ἓν κομμάτιον τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἐνωθῇ μετὰ γνωστῆς πινακίδος μετ' εἰκόνων ἀλόγων ἢ ὁμοίων ζώων. Τὸ νέον ἀπόσπασμα ἦτο τὸ ἀριστερὸν τέλος καὶ ἔδωσε τοὺς τίτλους τῶν εἰκόνων, δηλαδὴ i - qo ποὺ εἶναι ἡ μυκηναϊκὴ μορφή διὰ τὸ ἵπποι, καὶ o - no ἥτοι ὄνοι.

Μετὰ τρία ἔτη ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τουρισμοῦ ἀπῆλθε τὴν διεύρυνσιν τοῦ δρόμου τοῦ φέροντος πρὸς τὴν ἀρχαιολογικὴν τοποθεσίαν τῶν Μυκηνῶν. Ὁ κ. Οὐεῖς εἶχε ἀνασκάψει ὅσον ἦτο δυνατόν κοντὰ εἰς τὸν δρόμον, ζητῶν τὰ θεμέλια κτηρίων εἰς τὰ ὁποῖα μετὰ ἄλλων πραγμάτων εὔρε θραύσματα ἐπιγραφῶν εἰς τὴν γραμμικὴν Β. Ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ πρὶν νὰ ὑποσκάψῃ τὸν δρόμον, φοβούμενος, ὅπως ἔλεγε, μὴ λεωφορεῖον γεμάτων τουρίστας πέσῃ εἰς τὰς ἀνασκαφάς καὶ προκαλέσῃ ἀνεπανόρθωτον ζημίαν... εἰς τὰς ἀνασκαφάς. Ἡ πολυπότῳ ἀπεκάλυψε πλείονα θεμέλια, καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, διευθυνομένη τότε ὑπὸ τοῦ καθ. κ. Μαρινάτου ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τοὺς μηχανικοὺς νὰ μετατοπίσωσι τὸν δρόμον, ὥστε ἐγένοντο ἀνασκαφαὶ καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦ δρόμου, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Βερδελῆ, τοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἀργολίδος. Ἐδῶ ἀνευρέθησαν ἄλλαι πινακίδες, μετὰ τῶν ὁποίων μία εἶχε τὴν λέξιν *σι - το* « σῖτος » ἀκολουθουμένην ὑπὸ τοῦ ἰδεογράμματος τὸ ὁποῖον σημαίνει σιτάρι. Ἀλλὰ πλεόν ἐνδιαφέρουσα ἦτο ἡ πινακὶς ἡ ὁποία ἀποτελεῖ κατάλογον ὀνομάτων θηλυκῶν· δύο φορὰς ἀντὶ τοῦ ὀνόματος ἔχομεν τὰς λέξεις « *θυγάτηρ τε* », καὶ ἡ κόρη της, καὶ δύο τῶν γυναικῶν ἔχουσιν ὀνόματα καὶ τώρα ἀκόμη συνηθισμένα εἰς τὴν Ἑλλάδα, *Ἀλεξάνδρα* καὶ *Θεοδώρα*.

Τοιαῦται ἀποκαλύψεις ἐνίκησαν τὴν ἀντίδρασιν ὧλον πλὴν ἐλαχίστων ἀκάμπτων δογματιστῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ ἀλλάξωσι τὴν γνώμην των, ἀφοῦ ἐπὶ τόσα ἤδη ἔτη ἐπίστευον ὅτι ἡ γλῶσσα τῆς γραμμικῆς Β δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἑλληνικὴ. Σήμερον ἀναγνωρίζεται ὥς ἡ πρώτη ἑλληνικὴ γραφή, τὸ πλεόν ἀρχαῖον μνημεῖον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἣτις ἔχει συνεχῇ καταγεγραμμένην ἱστορίαν ἐπὶ τριάκοντα τέσσαρας αἰῶνας. Ἐπίσης, παρὰ

τὰς ἀλλαγὰς τὰς ὁποίας ὑπέστη, ἡ μυκηναϊκὴ γλῶσσα ταυτίζεται μετὰ τῆς σημερινῆς.

Δὲν θέλω ὅμως νὰ σᾶς ἐγκαταλείψω μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τῶρα ὅλα εἶναι φανερά καὶ εὐκόλα. Πρῶτον, σχετικῶς ἐλάχιστοι πινακίδες διασφύζονται ὀλοσχερῶς· τὰ χεῖλη ἰδιαιτέρως ὑπέστησαν ζημίας, καὶ πολλαὶ τῶν σπασμένων πινακίδων ἔχουσιν ἑλλειψιν μέρους. Πολλὰί ἐπίσης, ἰδιαιτέρως ἀπὸ τῆς Κνωσοῦ, δὲν εἶναι παρὰ μικρὰ ἀποσπάσματα μετὰ ἐνός, δύο ἢ τριῶν σημείων. Προφανῶς δὲν ἐνδέχεται νὰ μεταφράσωμεν τοιαῦτα ἄθλια τεμαχίδια. Χρειαζεται μεγάλη προσπάθεια νὰ ἐνωθῶν τὰ θραύσματα· πολλὰ ἔχουσιν ἤδη ἐνωθῆ, καὶ ὁ Διευθυντὴς τῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Υπηρεσίας καὶ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Μουσείου 'Ηρακλείου εὐγενῶς μοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀποκτήσω φωτογραφίας ὅλων τῶν Κνωσίων πινακίδων. Τοιοῦτοτρόπως δυνάμεθα καὶ εἰς τὴν 'Αγγλίαν νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὸ ἔργον τοῦτο. Πολλάκις ἡ ἐπιφάνεια τῆς πινακίδος εἶναι οὕτω κατεστραμμένη ὥστε ἡ ἐπιγραφή δὲν εἶναι πλέον ὀλοσχερῶς ἀναγνώσιμη, καὶ τυχαῖα χαράγματα ὁμοιάζουσι μετὰ τῶν ὀρχικῶν ἐγχαράξεων.

Δεύτερον, ὑπάρχει πάντοτε ἡ δυσκολία τῆς γραφῆς. Μολονότι δυνάμεθα νὰ δώσωμεν φθογγικὴν ἀξίαν εἰς ὅλα, πλὴν ἐλαχίστων σημείων, πολὺν δύσκολον εἶναι νὰ ἀνασχηματισθῇ ἡ σχετικὴ ἑλληνικὴ λέξις. Διὰ τὸν γράφοντα, ὁ ὁποῖος ὠμιλοῦσε τὴν μυκηναϊκὴν διάλεκτον καὶ ἤξερε τὸ περιεχόμενον τῶν ἐγγράφων, ἡ γραφή δὲν παρουσίαζε ἀνυπερβάτους δυσκολίας. 'Αλλὰ δι' ἡμᾶς, ἀγνοοῦντας τὰς ἰδιαιτέρας μορφὰς τῆς διαλέκτου, αἱ ἀμφιβολίαι τῆς γραφῆς παρουσιάζουσι δύσκολα προβλήματα. "Αν διαβάσωμεν εἰς τὰ κείμενα τὴν συλλαβικὴν γραφὴν κα-κο, αὕτη δύναται νὰ σημαίνῃ ἢ «κακός» ἢ «χαλκός»· ἡ ἐκλογὴ τῆς ἀληθινῆς σημασίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα, καὶ ἡ ὑπαρξὶς ἐνὸς ὁμοίου κειμένου μετὰ τῆς λέξεως «ἀργύρῳ» εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν εἰς τὴν φράσιν ἀποδεικνύει ὅτι ἐδῶ πρέπει νὰ μεταφράσωμεν «χαλκῶ». "Αν δὲν ὑπῆρχε κείμενον τοιοῦτοτρόπως παρόλληλον, πολὺν περισσότερον δύσκολον θὰ ἦτο νὰ ἐπιβεβαιωθῇ ἡ ἐρμηνεία ὡς «χαλκός» ἀντὶ τοῦ «κακός».

Τρίτον, αἱ πινακίδες δὲν περιέχουσι μόνον συλλαβικὴν γραφὴν. Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι φανεροί, ἀλλὰ τὰ ἰδιογράμματα τὰ ὁποῖα συνήθως προηγοῦνται εἶναι συχνὰ δυσκατάληπτα. Μία σειρὰ πινακίδων εὑρεθεῖσα τὸ 1960 εἰς τὰς Μυκῆνας παριστᾷ νέον ἰδιόγραμμα, οὐδὲν δὲ μαρτυρεῖ τὴν σημασίαν του· ἡ μορφή του δὲν ὁμοιάζει μετὰ γνωστοῦ πράγματος. Ταῦτα τὰ προβλήματα θὰ λυθῶν μόνον ἂν εὑρωμεν περισσότερας πινακίδας δεικνυούσας τὰ ἴδια ἰδιογράμματα μετὰ ἄλλων συμφραζομένων. "Οπως εἰς ὅλους τοὺς λογαριασμούς, πολλὰ πράγματα δὲν γράφονται ὀλοκληρωτικῶς, ἀλλὰ συντομεύονται. Τοιοῦτοτρόπως γράφεται τῶρα «Δρ.» ἀντὶ δραμῶν. 'Αλλὰ ἂν δὲν ὑπῆρχε εἰς τὰ κείμενα ὀλόκληρη ἡ λέξις «δραχμή», θὰ ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ ἐρμηνεύσῃ κανεὶς τὴν συντομογραφίαν τῆς.

Τέλος, θέλω νὰ εἶπω κάτι διὰ τὸ μέλλον. Ἡ πλέον ἐπείγουσα ἀνάγκη εἶναι ἡ ἀποκάλυψις περισσοτέρων ἐγγράφων, καὶ δὲν μοῦ φαίνεται ἀναγκαῖον νὰ σᾶς πείσω ὅτι δέον νὰ ἀνασκαφθοῦν ἀκόμη περισσότεραι τοποθεσίαι τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ ὑπαρξίς τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β φαίνεται νὰ εἶναι τὸ σῆμα μιᾶς διοικητικῆς πρωτευούσης, ὥστε τάφοι καὶ μικραὶ κατοικίαι δὲν ἀποδίδουν καρποφόρα τεκμήρια. Καὶ ἂν ἐπιτύχωμεν τὴν ἀνακάλυψιν περισσοτέρων ἀνακτόρων, χρειαζόμεθα ἐπίσης τὴν σύμπτωσιν καταστροφῆς λόγῳ πυρκαϊᾶς διὰ τὰ σωθοῦν πινακίδες. Ἀλλὰ οἰαδήποτε πληροφορία περὶ τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ εἶναι πολύτιμος προσφάτως ἐδείχθη ἡ ὑπαρξίς μυκηναϊκῶν ὁδῶν εἰς μεγαλύτεραν κλίμακα παρ' ὅτι ἡλιπίζον οἱ ἐπιστήμονες, πρῶγμα διὰ τὸ ὅποιον ἐχάρηκα ἰδιαίτερος, διότι τὸ εἶχα προεῖπει ἐκ τῆς μελέτης τῶν πινακίδων. Τοῦτο τὸ σύστημα ὁδῶν πρέπει νὰ μελετηθῇ περισσότερο, καὶ ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ ξεχάσατε ὅτι ἡ ἐξ ἀεροπλάνου φωτογραφία θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ ὑπερμεγέθεις βοηθείας εἰς τοιαύτας ἐπιθεωρήσεις τοῦ ἐδάφους. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐδημιουργήθη ἥδη συνεργασία μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων καὶ τῆς ἀεροπορίας, καὶ ἐλπίζω ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα.

Παραμένουσιν ἅλута δύο ἄλλα προβλήματα, ἡ λεγομένη γραμμικὴ γραφὴ Α, καὶ ἡ συγγενὴς γραφὴ τῆς Κύπρου εἰς τὴν ὑσάτην ἐποχὴν τοῦ Χαλκοῦ. Πολλοὶ ἐπιστήμονες ἐμελέτησαν τὴν γραμμικὴν Α, προέτειναν δὲ ἀγχίνους θεωρίας. Ἡ πλέον πειστικὴ ὑποθέτει ὅτι ἡ γλῶσσα σχετίζεται μετὰ τῶν πρώτων γλωσσῶν τῆς Ἀνατολῆς, οἷον ἡ Χεττικὴ ἄλλα, κατὰ τὸ σῆμα, αἱ μελέται προχωροῦσιν ἀργὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως ἀρκετῶν κειμένων. Ἀραγε ἐξητλήθησαν ἤδη αἱ μινωϊκαὶ τοποθεσίαι τῆς Κρήτης; μήπως ἀνασκαφαὶ ἐκεῖ δύνανται νὰ ἀνακαλύψωσιν περισσότερα ἐνδιαφέροντα εὐρήματα; Εἰς τὰς Ἀθήνας εἶναι περιττὸν νὰ μνημονεύσω τὴν Κύπρον, ὅπου ἐξαιρετικὰ ἔργα διεξήχθησαν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τῆς Γαλλικῆς Ἀποστολῆς εἰς τὴν ἔρευναν τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς. Εἰς τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν ἡ Κύπρος εἶχε προφανῶς στενὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ φαίνεται πιθανὸν ὅτι τότε ἐγένετο ὁ ἀποικισμὸς τῆς ὑπὸ Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ἐπίσης, ὑπάρχει ἄγνωστος γραφὴ, καὶ δὲν ἀποκλείεται ὥς πιθανὴ ἡ ἂποψις ὅτι μερικὰ τῶν κειμένων δύνανται νὰ εἶναι γραμμένα εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Μέχρι τοῦ παρόντος ταῦτα τὰ κείμενα εἶναι σπανιώτατα, καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ σοβορὰ πρόοδος ἂν δὲν εὐρεθοῦν περισσότεραι πινακίδες.

Ἐνίοτε μὲ ἐρωτοῦν διατὶ ἀφιερῶναι τόσον καιρὸν εἰς τὴν μελέτην τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ εἰς ἓν ἀπομεμακρυσμένον μέρος τῆς Εὐρώπης. Προσπαθῶ νὰ ἐξηγήσω ὅτι ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν πηγὴν ὁλοκλήρου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, καὶ ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδος βασίζονται ἐπὶ τῆς μυκηναϊκῆς Ἑλλάδος. Περισσότερον

δύσκολον εἶναι νὰ ἐξηγήσῃ κανεὶς εἰς τοὺς πατριώτας μου ὅτι ὅλοι οἱ ὅποιοι ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἑλλάδα θέλγονται καὶ ἔλκονται ὥσπερ ὑπὸ μαγνητικῆς δυνάμεως, ὅτι δελεάζονται αἱ καρδίαι μας ὑπὸ τῆς αἰωνίας μαγείας τῆς. Ἐνώπιον ὑμῶν ὅμως δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ δικαιολογηθῶ, διότι μυκηναϊκὴ ἦτο ἡ ἐποχὴ εἰς τὴν ὁποίαν διὰ πρώτην φορὰν ἐφάνησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν κόσμον ὡς παράδειγμα καλῶς διαμορφωμένου πολιτισμοῦ, τότε προῆλθον τὰ πρῶτα ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, Ἕλληνες ἦσαν δὲ οἱ ἐπινοήσαντες καὶ χρησιμοποιοῦσαντες τότε τὴν πρωῒμωτάτην μέχρι τοῦδε γνωστὴν γραφὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου.

Ἡ ἱστορία τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β εἶναι μέρος, σπουδαῖον μέρος, τῆς ἱστορίας τῆς ἐξελίξεως τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν γραμματοσύνην καὶ μόρφωσιν, καὶ εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, χρονικῶς μὲν τόσον ἀπομεμακρυσμένην, τοῖς δὲ τὰ μνημεῖα θεωροῦσι τόσον πλησίον, πρῶτον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐσφυρηλάτησε τὸ ἐργαλεῖον κάθε προηγουμένου πολιτισμοῦ, τὸ μέσον διὰ τοῦ οὐοίου κατέστη δυνατόν νὰ καταγραφῶσιν εἰς ἀδιάφθορον μορφὴν οἱ ἐφήμεροι ἥχοι τῆς ὥραίας του γλώσσης.

JOHN CHADWICK